

Eldsjälar och entreprenörer

Två trender i dagens välfärdspolitik är besparingar och styrning enligt new public managements principer. Vad får det för konsekvenser för bibliotekens användare och för dem som jobbar för att ge dem service? Balsam Karam ger vittnesmål från en verksamhet där biblioteksarbetare förväntas vara både eldsjälar och entreprenörer för att ge kunna besökarna tillgång till en verksamhet som de i vissa fall inte frågar efter.

Text och illustrationer: Balsam Karam

Det är tisdag eftermiddag. Just som grådasket går över i skymning börjar biblioteksrummet fyllas med yngre och äldre läxhjälpssökande, trogna läxhjälpare och våra beundransvärda stammisar som outtröttligt varje dag studerar från öppning till stängning. På tisdagar stänger biblioteket klockan 19 – eller så fort läxhjälpssökarna runt borden motvilligt börjar lösas upp till ljudet av våra ”nu har biblioteket stängt”. Som vilken annan tisdag kommer vi att vara tre bibliotekari-er på plats, och har vi tur även en praktikant. Ja, förhoppningsvis har vi sällskap av en av våra fantastiska praktikanter som varje dag gör sändningen, ställer upp alla böcker och tar hand om plocklistan – och som trots att den blivit helt outhärlig för arbetsgruppen och för bibliotekets öppethållande, bara byts ut vid praktiktidens slut. Ibland på tisdagarna har mitt bibliotek över 60 läxhjälpssökande, utöver andra biblioteksanvändare. Jag och mina kollegor har aldrig föreslagit att vara fler än tre, trots att vi vill. När kvällen är slut, ställer vi som brukligt i ordning för nästkommande dag och faller ihop alla extrastolar och torkar upp där det runnit läsk eller vatten. Vi gör som många andra bibliotek och hoppas på att veckans andra läxhjälpssökande ska vara lika fungerande. Jag skriver fungerande, då vi oftast är under sådan press att kvällen precis går ihop. En kväll fick en av våra yngre biblioteksanvändare för sig att springa ut med en bok och på vägen slänga iväg en spottloska som landade på mig. Jag gick in på arbetsrummet, torkade bort spottet från tröjan, samlade mig i några minuter och klev ut igen – väl medveten om att ju färre vi är, desto större chans till fler sådana incidenter.

Vad är bibliotekarier för en yrkeskår? Jag har ställt frågan många gånger, kanske framförallt till mig själv de gånger jag har kommit på mig med att trappa upp på arbetet, utan att upptrappningen inneburit synliga förändringar eller förbättringar på arbetsplatsen (eller ens att arbetsuppgifterna kunnat bockas av). "Bibliotekarier är en eldsjälskår som är angelägna om att ge god service till biblioteksanvändarna, och de löser därför de tuffare villkoren, som bland annat besparingar medför, genom att jobba hårdare och hårdare. Samtidigt är de riktigt dåliga på att protestera." Så skriver Johanna Dalmalm i sitt referat av det seminarium BiS anordnade på Socialistiskt forum i Stockholm i höstas. Det är en giltig beskrivning av bibliotekarietårn om det någonsin funnits en – och fortfarande är den inte hård nog i att beskriva bibliotekarietårns undfallenhet.

Är bibliotekarier en arbetsrättsligt okunnig yrkeskår? Bygger kårerna redan nu på den entreprenörsanda och New Public Management som diskuterades på BiS seminarium? Är bibliotekarier sådana som gillar idén om individuella prestationer och lönesättning därefter? Det skulle möjligtvis kunna förklara vår urusla förmåga att stå upp för våra och i förlängningen våra biblioteksanvändares rättigheter.

Jag har aldrig träffat en yrkeskår där så mycket kreativt pågår, utan någon som helst budget att göra det för. Eller som anstränger sig för att överträffa sig själv vad gäller samtalsserier, mässor, utställningar, författarbesök, filmvisningar och samarbeten – också det utan varken budget eller tid. Är inte det entreprenörsanda så vet jag inte vad! Tänk om alla bibliotekarier istället arbetade som egenföretagare eller reklamare – oj vilken monetär lönsamhet den där arbetsprestationen skulle kunna resultera i!

Jag har heller aldrig träffat en yrkeskår där så många (inklusive jag) antingen har misshandlats, hotats (ibland till livet) eller trakasserats – utan att det lett till att motsvarande åtgärder har vidtagits, varken av kollegor, chefer eller facket. Allt som oftast vid sådana incidenter, brukar arbetsgruppen uppmanas till att uppdatera sin skyddsplan, ha numret till polisen redo och påminna sig om att ringa ut en kollega vid hotfull stämning. Nå, det förutsätter att det finns en kollega kvar på arbetsrummet och att bibliotekariens uppfattning av vad som utgör "hotfull stämning" inte helt rubbats av den normaliseringsprocess där det hotfulla kommit att bli en del av kårens vardag. Andra gånger "åtgärder" har vidtagits har de många gånger resulterat i att bibliotekarien som drabbats hårdast har flyttats på. På den nya arbetsplatsen får den slicka sina sår bäst den kan och börja ta tag i högen med arbetsuppgifter som den är tänkt att räcka till för och som biblioteket är tänkt att erbjuda. Att det har kommit att se ut såhär är inte ett resultat av okunnighet – det är resultatet av kostnadseffektiv hantering där de billigaste åtgärderna också är de som finns tillhands.

Men om vi bortser från det dåliga – visst är det väl ändå så att biblioteken har glada användare? Visst är det väl så att det är fullt på våra författarbesök, att våra ansträngningar att hålla

nere kostnader på andra håll resulterar i nya eller åtminstone fungerande lånedatorer, och att vi som kår känner oss uppskattade och värdesatta för det vi gör? Nja.

Då jag har trappat upp på arbetet, har jag kommit att undra vart mina ansträngningar tar vägen. "För vem?" är den fråga jag till slut – alldeles för nära sjukskrivning – har kommit att ställa mig. För vem är det bra och lönsamt att jag arbetar hårdare? För vem är det en god idé att övrig personal tar på sig en sjukskriven kollegas uppgifter snarare än att kräva att få en ersättare? För vem ser det bra ut att biblioteket tar på sig att anordna återkommande författarbesök med författare som för övrigt säkert är omtyckta och populära, men vars besök saknar förankring i det område där biblioteket ligger och besöket äger rum? För vem lägger vi ut den där inviten på Facebook och för vem arbetar vi längre en kväll trots att det inte alls var planerat? Är det för biblioteksanvändarna? Skulle inte tro det. Ibland pågår ett samtal om hur biblioteken är dåliga på att uppfatta vad deras biblioteksanvändare önskar sig. Nå, på mitt bibliotek har biblioteksanvändarna uttryckligen och mycket länge önskat sig fungerande datorer, större utbud student- och kurslitteratur och fler läxhjälpkvällar. Även om vi av flera anledningar inte kan förse dem med alla önskemål, börjar det bli allt pinsammare att förklara varför våra datorer ligger nere för tredje dagen i rad, samtidigt som en försenad bok kostar en mindre förmögenhet i avgifter.

Det tycks för mig alltmer som att bibliotekarierna står i en Bermudatriangel. I första hörnet finns trycket på vad biblioteket som allverksamhetshus ska erbjuda i termer av rum och aktiviteter, så som läxhjälp, filmkvällar och författarbesök (för att bara nämna några). I andra hörnet står de lokala biblioteksanvändarnas behov och önskemål, och i det tredje bibliotekets grundverksamhet med dagliga och rutinmässiga uppgifter – själva förutsättningen för bibliotekets öppethållande. Däremellan springer allt fler sjunkande bibliotekarier bland växande arbetsuppgifter och utbrändhet, som vore vi såväl rätts- som aningslösa.

Ibland får jag för mig att vi bibliotekarier tror oss vara outhärliga – att vi begär oförrätt om vi skulle strejka, stänga biblioteket en dag, kräva bättre villkor. De gångerna brukar vi ta biblioteksanvändarnas behov som en anledning att fortsätta, hävda att det är för deras skull och för det öppna rummets överlevnad som vi kämpar. Men var landar vår kamp egentligen? Det är inte bara vårt eget yrke vi urholkar genom att gå med knutna nävar i fickan – även biblioteksverksamheten som vi tror oss skydda slits ut och urholkas då det dras med större belastning och färre, tröttare personal. Vi tycks glömma att vi också hör till en hierarkisk arbetsorganisation och att makten aldrig kommer att komma till undsättning – i synnerhet inte om verksamheten går runt trots allt färre resurser, mindre tid och fler uppgifter. Så många yrkeskårer har kämpat för sina rättigheter innan oss – för vem är vi tysta och för vem bör vi nu börja höja rösten?